

UDK 81'373.231:28(497.6)(049.3)

Primljeno: 20. 05. 2025.

Stručni rad
Professional paper

Indira Šabić

O ČUVANJU ORIJENTALNOG LINGVISTIČKOG BITKA: SUODNOS ANTROPONIMIZACIJE I IDENTIFIKACIJE

***(Antroponimi orijentalnog porijekla: Jezik, kultura, identitet,
Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Biblioteka
„Posebna izdanja“ / Dobra knjiga, Sarajevo, 2024)***

Zbornik radova *Antroponimi orijentalnog porijekla: Jezik, kultura, identitet* u „Uredničkome predgovoru“ je označen kao jedan od najznačajnijih rezultata projekta „Antroponimi orijentalnog porijekla kao dio jezičkog naslijeđa i izraz kulturne prepoznatljivosti“ kojeg je Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića pokrenuo 2022. godine. Zbornik je obujmio deset radova lingvista, antropologa i historičara, kojima onomastika uglavnom nije uže područje zanimanja ali time se ne smiju umanjiti značaj ni intencija samoga naslova. Radove koji su ispunili 250. stranica, recenzirali su Fazileta Hafizović i Sead Šemsović.

Zbornik započinje prilogom Zenaide Karavdić „Istraživanje imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini“ (str. 13–34) u kojem je predstavljena bibliografija radova o antroponimima orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini i osnovni zaključci koji su iz njih proizašli. Prikaz radova je podijeljen na tematske cjeline, koje donekle slijede hronologiju njihovog pojavljivanja, pa su prvo obrađeni radovi iz ortografije, zatim opći antroponomastički i lingvistički te sociolingvistički. Uvršteni su i nenaučni radovi – imenari antroponima orijentalnog porijekla – zbog toga što mogu predstavljati izvor za dalja proučavanja ove vrste onima. Najveći dio rada obuhvata hronološki popis ranije spominjanih radova.

Drugi po redu prilog “Iz bosanske historijske antroponomastike: Muslimanska ženska imena” (str. 37–64) potpisuje Kerima Filan. Dok su u *Uvodu* doneseni podaci o vakufnamama tj. o korpusu istraživanja, u dijelu *Cilj i metod rada* istaknuta je sociolingvistička orijentacija rada. U dijelu *Način bilježenja ženskih imena u vakufnamama* definirana je viševarijantna antroponimijska formula imenovanja ženske osobe. Dio *Ženska imena u bosanskohercegovačkim vakufnamama* donosi tek popis najčešće zastupljenih imena, dok se u nastavku određuju njihove specifičnosti pod kojima se podrazumijevaju etimološki i semantički podaci, te podaci o poštovanim ženama u historiji islama koje su mogle poslužiti kao motivi imenovanja, a u kontekstu apotropejskih imena (premda se ona tako ne nazivaju u ovome radu iako se ističe misao: “ime je njen štit kroz život”).

Alen Kalajdžija je autor rada “Prilog proučavanju antroponima muškog roda orijentalnog porijekla u bošnjačkoj epici: Građa iz Hormanove zbirke” (str. 63–105). Ekscerpiranom građom autor potvrđuje fond od 90 vlastitih muških muslimanskih imena orijentalnog porijekla, obuhvaćajući osnovna i izvedena. Iako u Zaključku navodi da su sva imena lijepog značenja i ističe to kao kulturni obrazac, zasigurno to nisu sva, kao što nije slučaj s npr. imenom Osman koje je u značenju ‘mladunče zmije’ navedeno u radu. Principom učestalosti, definirane su grupe motiva i, kao što je to bio slučaj i u svim drugim radovima, potvrđena je hipoteza o dominantnosti imena porijeklom iz arapskoga jezika. Autor ukazuje na fonotaktička rješenja imena koja su uvjetovana zahtjevima epske poetske forme zasnovane na epskom desetercu. Zaključuje da je taj postupak utjecao na razvoj hipokoristika i hipokorističkih nadimaka u bosanskom jeziku.

“Muška muslimanska imena u Cazinskoj krajini polovinom XIX stoljeća” (str. 107–119) donio je Emir Demir, prilazeći primjerima iz deftera za Ostrožački kadi-luk iz 1850. godine. Jednako kao i u prethodnom radu, donosi se pojedinačna zastupljenost imena i utvrđuje se arapska dominantnost. Posebno su naslovljene *Kategorije modifikacije izvornih imena*, međutim kategorije i imena su navedeni bez ikakvog pokušaja da se opišu i objasne adaptacije. Sustavnije bi djelovalo da su ponuđena transfonemizacijska i transmorfemizacijska rješenja te pravila pokraćivanja imena. Najveći dio rada predstavlja *Tabelarni prikaz* koji pored imena sadrži podatke o broju pojavljivanja imena u analiziranom korpusu, jezičkom potjecanju, arapskoj originalnoj formi i napomeni koja je zapravo natuknica na osnovni oblik imena.

Skupina autora koju čine Lamija Hatibović, Rijana Jusufbegović i Amer Maslo donosi rad “Muslimanska lična imena u djelomičnom popisu uživalaca timara u Bosanskom ejaletu iz 1830. godine” (str. 121–133). Kao i u ranijim primjerima po-

nuđena je statistička analiza potvrđenih ličnih imena. Umjesto analitičkog dijela u radu su donesena *Zapažanja* uglavnom o frekventnosti imena te je komparacijom popisa iz 17. 18. i 19. stoljeća utvrđeno deset najčešćih imena. Opravdavajući naslov *Umjesto zaključka*, autori se objašnjavaju da im cilj nije bio donošenje konačnih zaključaka unutar ovog istraživačkog polja, nego da su ovim skromnim doprinosom željeli samo ukazati na važnost istraživanja ovoga tipa te pozvati na dalja istraživanja.

Jasmin Hodžić je ponudio rezultate analize “Pitanja prozodemskih varijanti muslimanskih imena u bližem bosanskom okruženju i svetost imena u islamskoj tradiciji – izgovor muslimanskih imena u Sandžaku i okolini”. Sagledava opće tendencije u akcentuaciji ličnih imena orijentalnog porijekla, progovara o dijalekatskim i regionalnim obilježjima u izgovoru ličnih imena, te o (ne)mogućnosti promjene u specifičnom akcentu određenog ličnog imena kao biljega vlastitog i zavičajnog idioma. Autor donosi određeni fond muslimanske imenske leksike s označenim akcentom na ličnim imenima iz sandžačke i kosovske govorne zone. Međutim, kako su te prozodemske varijante donesene u relativno uskome broju, u *Zaključku* se ističe da je istraživanje objavljeno s ciljem da potakne sistematično ispitivanje u akcentuaciji sandžačkih bošnjačkih imena. Donose se i neke istraživačke preporuke i, možda, pretenciozno mišljenje kako je u ovoj oblasti bosnistika u određenoj prednosti u odnosu na srodne joj srbistiku, kroatistiku i montenegrstiku.

Prilog Dragane Kujović, Nešele Kulenović i Farisa Gavrankapetanovića „Antroponimi kao jedan od reprezenata orijentalno-islamskog identitetskog znaka u Crnoj Gori“ (str. 153–164), govori o orijentalizmima kao svojevrsnoj “nacionalizaciji” simbola religijske pripadnosti na nivou identema. Na osnovu istraživanja provedenog od 2005. do 2007. godine, na korpusu matičnih knjiga rođenih i umrlih, te biračkih spiskova, u bošnjačkom antroponimikonu su prepoznali nekoliko slojeva: orijentalni, narodni, strani neorijentalni, antroponimijske inovacije i osamostaljene hipokoristike. Utvrdili su da je orijentalizacija i dalje dominantna onimijska praksa ali i to da ocrtavanje granica neke kulturne, vjerske ili nacionalne zajednice diktiranim ili preporučenim antroponimima nije uvijek postupak uspostavljanja identitetskih razlika. To je u prošlosti bilo vidljivo u korištenju imena tipa *Zlatko* i *Bisera* kod Bošnjaka, Crnogoraca, Hrvata i Srba, a u savremenom trenutku u istoj su upotrebi imena *Sara*, *Jasmina* i *Hana*. Zaključuju i da hipokoristici ponekad gube vezu s imenom koje je referiralo na religijski ili nacionalni identitet, i tako se uključuju u, možda nespretno nazvanu “ničiju antroponimijsku zonu”.

“Lična imena ‘Turaka’ u Botićevoj *Bijednoj Mari* (djelo iz 19. st. o događaju iz 16. st.)” (str. 165–191) prilog je Remzije Hadžiefendić-Parić, ostvaren u domeni

literarne onomastike. Autorica, pozivajući se na Žanetu Dvořákovu (2014), utvrđuje tri vrste vlastitih imena likova: *autentična* – imena stvarnih ljudi, *realistična* – imena koja postoje u realnom antroponimijskom sistemu i *autorska* – izmišljena imena. Pristup imenovanju sagledan je kroz ovjeren glavni motiv i likove u izvorima, kontroliranje identiteta, ispoljavanje razlike, a minuciozna i strpljiva analiza pokazala je da se i relativno uskim fondom vlastitih imena može definirati složena i koherentna književna struktura.

Prilog “We have our Bosnian name, and everyone knows who’s who. On the importance of knowing one’s Bosnian family name: the case of the Bosniak muhajirs in Turkey” (str. 193–214) donosi Tone Bringa. Progovara o imenskoj formuli u službi konstruiranja nacionalnog identiteta u Turskoj i procesima turkifikacije kojom su bili obuhvaćeni i doseljenici iz Bosne i Hercegovine. Budući da je i sam naslov rada inspiriran riječima doseljenika, Bošnjaka Sulje: „mi imamo naše bosansko ime, i svi znaju ko je ko“, u glavnome dijelu rada govori se o lingvističkoj homogenizaciji ovoga dijela stanovništva koji je naselio prostore zapadne Turske, zatim o tome kako je uvođenje *Zakona o prezimenu* utjecalo na njih, o njihovim hereditarnim prezimenima i kako se sve navedeno odrazilo na urođenu im bošnjačku identitarnost.

Posljednji prilog „Nomen est omen u prostoru i vremenu“ (str. 215–263) potpisuje Ramiza Smajić. Radom se nastoji pokazati na koje načine imenovanja ime s orijentalnom etimologijom, oblikom i duhom reflektuje prošlost Balkana kao prostora između Istoka i Zapada. Progovara o stereotipnoj nominaciji etnika i etnonima, pučkoj etimologiji u imenovanju, pežorativnoj upotrebi orijentalnih antroponima, suodnosu antroponimizacije i identifikacije, sudbini nekih orijentalnih antroponima tokom XX st., imenovanju nemuslimana orijentalnim antroponimima. Sve navedeno čini ovaj rad najsloženijim i najrazrađenijim u publikaciji.

U recenziji Seada Šemsovića Zbornik je definiran kao najcjelovitiji prohod kroz pitanje orijentalne antroponimije na južnoslavenskom prostoru, s posebnim osvrtom na bosanski jezik. U drugoj recenziji, Fazileta Hafizović ističe iskorak u odnosu na dosadašnja bavljenja ovom temom od strane autora – eminentnih imena među jezičarima, antropolozima i historičarima. Zbornik se svakako može označiti dobrodošlim i uspješnim, iako ne i sasvim iznimnim, tim više što se u mnogim radovima ističe da ne nude zaključke neko tek provociraju naučni dijalog. Radovi koji čine Zbornik predstavljaju nove vjetrove, dobrodošle u bosnistici, orijentalistici, historiji i sociologiji uopće. Međutim, da su kojim slučajem u projekt uključeni i lingvisti koji su već pisali onomastičke radove o orijentalizmima (npr. A. Kasumović, A. Šehović, N. Valjevac, Đ. Haverić i dr.) jamačno bi obogatili meritum, donijeli

znanje i iskustvo, pristup učinili temeljitijim. Ne umanjujući značaj publikacije, valjano je priznati korektan pristup otkrivanju zaboravljenih jezičkih slojeva, čime se dodatno bogati percepcija lokalne i regionalne, ali i nacionalne historije i kolektivnog identiteta. Za ovakvim i sličnim publikacijama, sigurno vapije naučno izdavaštvo i šire čitateljstvo u Bosni i Hercegovini.

Adresa autorice
Author's address

Indira Šabić
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
indira.sabic@untz.ba

